

Dr. TONKA PANČIĆ KOMBOL, docent
Hotelijski fakultet Opatija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska
Faculty of Hotel Management Opatija, University of Rijeka, Croatia

TALASOTERAPIJA I ZDRAVSTVENI TURIZAM

UDK: 338.48.01:651.8
Primljeno: 3.12.1996.
Pregledni rad

Zdravstveni se turizam vrlo malo istraživao pa u stranoj i hrvatskoj literaturi još uvijek nema utvrđene i šire prihvaćene definicije tog turizma. Zato se u zdravstveni turizam često uključuju i bolnice (talasoterapije, toplice i sl.) u koje dolaze bolesnici iz udaljenih krajeva na bolničku njegu.

Povijest čovjekova razvoja pokazuje da je čovjek, što je bolje živio, više brinuo za svoje zdravlje i želio se bolje osjećati. Mineralna, morska i obična voda imale su vrlo važno mjesto u oporavku čovjekova zdravlja, posebno termalne vode, što je poznato još iz antičkog doba.

Talasoterapija se pojavljuje krajem prošlog stoljeća i od početka je bila liječilišnog karaktera. Otkrivanjem dobrog djelovanja morske vode proširivala je svoje medicinske usluge za različita oboljenja, kao i tretmane u kojima se ne koristi morska voda.

U Hrvatskoj su se talasoterapije razvijale kao bolnice a pokušaji razvoja "turističke talasoterapije" počinju na određivanju mjesta talasoterapije u turističkoj ponudi u odnosu na turističke potrebe koje se na tržištu potvrđuju kao potražnja. U referatu se nastoji postaviti definicija zdravstvenog turizma i turističke talasoterapije i istaknuti za koja se ciljna tržišta takva ponuda može razvijati.

Ključne riječi: zdravstveni turizam, talasoterapija, termalizam, balneoterapija, hrvatska turistička ponuda.

Pojmovi turizam i zdravlje izgledaju vrlo jednostavno pa je i zdravstveni turizam kao pojam poznat već više desetljeća iako još nisu utvrđene i šire prihvaćene njegove definicije. Taj se sektor turizma vrlo malo istraživao i tek je u novijem razdoblju postao područje većeg interesa i istraživanja u mnogim europskim zemljama.

Stoljećima se potvrđuje da je čovjek što je bolje živio više brinuo o svojem zdravlju a putovanja i promjena klime bili su i u davnoj prošlosti motivi za održavanje dobrog zdravlja.

U održavanju zdravlja i oporavku svojih sposobnosti čovjek je od davnina koristio vodu i zrak, posebno tople izvore i vodu bogatu mineralima. Morska i obična voda te morski i planinski zrak od kraja se prošlog stoljeća intenzivno koriste u svrhu

oporavka zdravlja. Tako se danas razlikuju pojmovi: termalizam, toplički turizam, talasoterapija i balneoterapija.

Zdravstveni turizam kao pojam izaziva mnoge nesporazume jer ga većina liječnika u talasoterapijama i toplicama shvaćaju na način koji ne odgovara turističkim stručnjacima.

Turistički stručnjaci ne mogu istraživati razvoj toplica i talasoterapija koje djeluju kao bolnice, jer turizmu nema mjesta u istraživanju i poticanju razvoja institucija koje se bave liječenjem bolesnika i u nadležnosti su zdravstvenih vlasti.

U proteklih više desetljeća u Hrvatskoj su se talasoterapije i toplice razvijale kao bolnice u kojima su se liječnici specijalizirali i razvijali svoje kreativne funkcije za liječenje različitih bolesti, što turistički stručnjaci ne mogu istraživati ni određivati kao turističku uslugu ili ponudu.

Postavlja se međutim pitanje može li se odrediti i koristiti dodatna vrijednost hrvatskog termalizma i talasoterapije u turističke svrhe na koje bi turistički stručnjaci mogli dati odgovore. Obnavljanje čovjekove kondicije postaje sve jača čovjekova potreba, a u današnjem životu Europljana zdravlje je na samom vrhu životnih vrijednosti pa se može očekivati da pravo vrijeme za razvoj zdravstvenog turizma tek dolazi, a za razvitak turističke ponude u mnogim europskim zemljama kao i u Hrvatskoj postoje velike mogućnosti.

U ovom se radu nastoji odrediti područje zdravstvenog turizma i istaknuti mogućnosti razvoja talasoterapija u Hrvatskoj s obzirom na velike razvojne potencijale na Jadranskoj obali.

RAZVOJ ZDRAVSTVENOG TURIZMA I DEFINICIJA POJMA

Korištenje termalnih izvora, poznato iz drevne antičke kulture, ponovo je u Europi oživjelo u 16. i 17. stoljeću kada se vraća povjerenje u ljekovitost mineralnih i termalnih voda. Najprije su mjesta s takvim izvorima posjećivali siromašniji bolesnici vjerujući da će im voda izliječiti različite tegobe i bolesti.

Kada su, s istim razlogom i bogati počeli odlaziti na ta mjesta, ubrzo se stvorio novi modni trend. Za njih se morao pripremiti komfor i zabava što je ubrzalo razvoj termalnih mjesta pretvarajući ih u centre u kojima se provodila dokolica, u raskoši i zabavi, pila mineralna voda ili se opuštalo u toplim kupeljima.

Toplice su se posjećivale zbog zdravlja ali znatno više zbog zabave. U mnogim su mjestima izgrađeni rezidencijalni hoteli (palače), vile, kockarnice, plesne dvorane, solariji, promenade, prodavaonice sa skupocjenom robom i druge pogodnosti za bogate goste. (Alfier, 4)

Kada su u mondenim krugovima toplice bile na vrhuncu popularnosti, počelo se s medicinskog stajališta upućivati na dobro djelovanje morske vode pa je najprije na

engleskoj obali izgrađeno više bolnica za manji broj bolesnika. Već se u 17. stoljeću kupanje u moru shvaćalo povoljnim za neke tegobe pa se do tridesetih godina 18. stoljeća na engleskoj južnoj obali posjećuju mnoga manja i veća primorska mjesta kao "toplice". Neka su od tih mjesta posjećivali i članovi kraljevske obitelji i gradili svoje rezidencije, po čemu su neka do danas ostala poznata kao mondena ljetovališta (Brighton, Bath, East Bowin, Hastings i dr.). Nova su mjesta imala velike koristi od svojih prvih bogatih gostiju. Razvila se nova moda koju je gornja srednja klasa spremno imitirala. Investitori su bili vrlo brzi u stvaranju komfora i zabave koju je tražila nova klijentela. Neugledna su se ribarska mjesta preobrazila u mondene centre koji su vrlo brzo postali poznati kao i toplice u unutrašnjosti (Bridges 31-32).

Popularnost su toplicama, morskoj vodi i zraku širile i publikacije koje su objavljivali liječnici pišući o njihovom ljekovitom djelovanju. Oni su bili posebno zainteresirani za širenje znanja o toplicama jer su mnogi gradili vlastite sanatorije i lječilišta u koja su nastojali privući što bolju klijentelu. Tako je početkom 19. stoljeća u mnogim krajevima Europe bilo već vrlo mnogo poznatih toplica i lječilišta na morskoj obali.

Razvoju "toplica" na moru pogodovala je izgradnja cesta i nova organizacija cestovnog prijevoza kojom su se, nekoliko desetljeća prije pojave željeznice, znatno skratila putovanja kočijom. Putovanja koja su ranije trajala tri dana skraćena su na 12-13 sati. Tako se primjerice iz Londona u Bath svakog tjedna održavalo oko 40 putovanja po programu "The Englishman s Holiday". (Bridges, 31).

Željeznički je prijevoz došao u pravo vrijeme kada su luksuzna zabavna putovanja bila u punom usponu. Do kraja stoljeća željeznica je, prolazeći kroz svoje zlatno razdoblje, povezala mnoga mjesta na morskim obalama i u unutrašnjosti Europe, koja su se razvila u raskošne centre među kojima je i Opatija bila poznata kao "lječilište".

Krajem se prošlog stoljeća u Francuskoj (u Roscoffu) pojavljuje talasoterapija vjerojatno kao suprotnost toplicama i kao stvarna potreba za lječilištima uz more u kojima je liječenje morskom vodom (i zrakom) bilo na prvom mjestu.

Talasoterapije su bila lječilišta za funkcionalnu rehabilitaciju što se bez većih promjena održalo desetljećima. Talasoterapije su proširile svoje tretmane tek u novijem razdoblju i time privukle klijentelu različitih potreba (Brunet 107).

Korištenje obične vode u svrhu rekreacije pokazalo se povoljnim u novijem razdoblju, posebno u područjima koja nisu uz more i nemaju termalnu vodu. Takvi se centri danas često nazivaju balneoterapijama a imaju raznolike tretmane i ne podliježu propisima o zdravstvenoj zaštiti i zdravstvenim ustanovama.

Termalizam i toplički turizam, koji nemaju isto značenje (Bruschi 178), te talasoterapija i balneoterapija su područja zdravstvenog turizma za koje su potrebna temeljita istraživanja, i pojmovi koje je u turističkom smislu potrebno odrediti (Patrice 13).

U prvoj široj podjeli turizma (1976) na njegove segmente ili sektore zdravstveni je turizam, u podjeli prema motivaciji, svrstan u rekreativni turizam (Kaspar 4-5). No tada nije postavljena definicija ni zdravstvenog ni rekreativnog turizma. Nekoliko je godina ranije (1973) IOUTO objavio definiciju zdravstvenog turizma kao "snabdijevanje zdravstvenih pogodnosti (usluga) korištenjem prirodnih voda i klime". (Hall 151). Tek se desetak godina kasnije pojavljuje više definicija među kojima najšira definicija obuhvaća pet komponenata zdravstvenog turizma a svaka, određuje specifični tržišni segment:

1. Aktivnosti na suncu i zabava
2. Uključivanje u zdrave aktivnosti, ali zdravlje nije glavni motiv (biciklizam, pješačenje, golf)
3. Osnovni motiv putovanja je zdravlje (kružno putovanje brodom ili promjena klime)
4. Putovanje zbog sauna, masaža i drugih zdravstvenih aktivnosti (u toplice)
5. Zdravstveni tretmani. (Goldner, 7).

Iako se mnoga turistička putovanja, posebno putovanja na odmor, poduzimaju zbog psihičkog oporavka i rekreacije ta se putovanja ipak ne mogu smatrati zdravstvenim turizmom.

U određivanju zdravstvenog turizma potrebno je poći od potreba i težnje pojedinca za oporavkom zdravlja, psihičkih i fizičkih sposobnosti, koje mu se javljaju i postaju turistička potreba, odnosno ciljevi koje može ostvariti uživanjem u vodi, u specifičnim aktivnostima i tretmanima koje ostvaruje turističkom potražnjom.

Zdravstveni turizam znači turizam oporavljanja u kojem se ostvaruju odlasci i boravci u područjima ili mjestima gdje postoje uvjeti za oporavak i održavanje čovjekovih duševnih i tjelesnih sposobnosti. Taj se oporavak i održavanje sposobnosti provodi tretmanima koje određuju i provode specijalisti i stručnjaci za fizičku i psihičku rekreaciju, a na tržištu se nudi kao turistički proizvod.

TURISTIČKA TALASOTERAPIJA

Talasoterapije su se desetljećima razvijale kao bolnice, čemu je najviše pridonosilo socijalno osiguranje koje je između dva svjetska rata jačalo i obuhvaćalo sve veći broj ljudi u svim europskim zemljama, što se naročito pojačavalo poslije drugog rata. Tako su se talasoterapije, slično mnogim toplicama, koje su izgubile sjaj i pretvorile se u tužna i zapuštena mjesta (Ebrard 21), razvijale kao bolnice za pacijente čije se liječenje plaćalo putem socijalnog osiguranja. Zbog toga godinama nije bilo ulaganja u mnogim europskim toplicama i talasoterapijama pa su hoteli pretvoreni u "pansionsko hotelijerstvo" kategorije od 1 i 2 zvjezdice. (Savoje 90). Neke su europske zemlje (Njemačka, Austrija, Italija) u posljednjem razdoblju znatno oporavili ponudu toplica pretvarajući je u turističku ponudu u čemu su njemačke toplice na prvom mjestu u Europi. (Auge 68).

Talasoterapije se također tek u novijem razdoblju, od kraja sedamdesetih godina, javljaju kao novi centri talasoterapija koji nisu bolnice već su usmjereni na široko turističko tržište s ponudom po načelu zdravijeg života. Pojavljuju se najviše u Francuskoj ali i u drugim zemljama Sredozemlja (Rouzade 123) te se mogu nazivati turističkim talasoterapijama.

Prema definiciji koju je objavio "Francuski visoki komitet za termalizam" (Heut Commitee du thermalisme) talasoterapija je "simultana uporaba pogodnosti maritimnog okružja u primorskim mjestima u cilju preventive i liječenja pod kontrolom liječnika. Elementi tog okružja su klima, morska voda, blato, morske alge, pijesak i sve supstance koje dolaze iz mora." (Bouyer 102).

Talasoterapije, prema tome mogu biti bolnice gdje se provodi liječenje bolesnika i centri ili turističke talasoterapije u kojima se provodi preventiva odnosno oporavak i održavanje psihičke i fizičke sposobnosti.

Razvoj zdravstvenog turizma potvrđuje se prema tome razvojem turističkih talasoterapija a nositelji tog razvoja su pretežito hoteli koji su, izgradnjom posebnih prostora te postavljanjem opreme i angažiranjem stručnjaka, stvorili posebnu ponudu zdravstvenog turizma. Ta ponuda uključuje tretmane prema uputama i pod kontrolom liječnika, specijalista za tretmane održavanja čovjekova zdravlja. Takvi centri ne rade na temelju dozvola zdravstvenih vlasti i ne podliježu njihovim propisima.

Francuska (Bretagne) je domovina talasoterapije gdje danas postoji 44 centra i tržište od oko 8000 korisnika godišnje. Oko 50 posto tih centara su izgrađeni krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina. Tako se u manje od sedam godina kapacitet talasoterapija povećao za dva i pol puta. Vrlo malo centara ima veći kapacitet od 150 soba a pokazuje se tendencija prema manjim kapacitetima. Hotelski kapacitet tih centara je pretežito viših kategorija (4 i 3 zvjezdice) s novijom tendencijom prema nižim kategorijama (3 i 2 zvjezdice).

U svim centrima postoji ova ponuda: hidroterapija, algoterapija i kineziterapija, ali sve se više šire specijalizacija i diversifikacija proizvoda. Tretmani više ne traju 21 i više dana već se sve više nude sedmodnevni paušalni aranžmani.

Istraživanja tržišta vrlo su slaba i u Francuskoj. Provedena su krajem osamdesetih godina, pa iako su već zastarjela ipak pokazuju da se talasoterapija krajem sedamdesetih počela razvijati kao turistička ponuda zbog čega se očekivalo da će se do 1993. godine tržište povećati na 200.000 korisnika s povećanjem od 6 posto godišnje.

Korisnici talasoterapija veće su kupovne snage i uglavnom su stariji od 45 godina a prevladavaju žene. Tek se posljednjih godina pokazuje rast mladih osoba od 40 godina i povećava se broj muškaraca (30-35 posto). Iako su francuske talasoterapije poznate u njih dolazi vrlo malo stranaca (oko 10 posto, najviše iz Belgije, Švicarske i Njemačke). (Bouyer 104-105)

Na tržištu se potvrđuje da potražnja pokazuje usmjeravanje na fleksibilni proizvod, kraće boravke i paušalne cijene za cjelovite programe: tjelovježbe, relaksacija, podvodne tjelovježbe, dijeta i dr. No, iako tržište pokazuje rast ono je još uvijek vrlo malo.

U mnogim se zemljama Sredozemlja ulaže u turističke talasoterapije s najviše od 100-120 soba. Za svaki takav centar potrebna su velika ulaganja koja dovode u pitanje amortizaciju i vrijeme za povrat uloženog kapitala. Ulagачi su često liječnici i sami su promotori vlastitih projekata. U većem broju centara prisutni su veći investitori ali su uvijek povezani s integriranim hotelijerstvom.

Francuski su centri okupljeni u nekoliko starijih i novijih organizacija te profesionalnih ili komercijalnih udruženja (Mer de Sante, Syndicat professionnel de la thalassotherapie, Maison de la Thalass, Thalasso Bretagne, Thalassa International i dr.). Talasoterapije su u Francuskoj smještene duž cijele francuske obale a ponuda je vrlo različita. Hotelski smještaj obuhvaća sve kategorije ali su najzastupljenije više kategorije.

Najveći se problemi nalaze u plasmanu odnosno marketingu. Najzastupljenija je direktna prodaja a uzrok je slabog razvoja potražnje slaba distribucija proizvoda. Nedostatak kataloga i promotivnih aktivnosti najveći su uzroci slabog izlaska na inozemno tržište (Brunet 108-109).

Korištenje morske vode, zraka i klime u potpunosti odgovara zdravstvenih potrebama čovjeka ovog stoljeća, ali se tek u posljednje vrijeme organizirano i stručno koristi u turističke svrhe.

Prema novim tendencijama razvoja talasoterapije je moguće podijeliti u dvije osnovne kategorije:

1. Talasoterapije - bolnice koje primaju bolesnike čije troškove pokriva socijalno osiguranje. Te su bolnice u nadležnosti zdravstvenih vlasti pa iako mogu primati pojedince s osobnim plaćanjem, nisu tržišno i turistički orijentirane.
2. Turističke talasoterapije ili centri koji nude tretmane obnavljanja, održavanja čovjekovih sposobnosti i dobrog zdravlja morskom vodom, zrakom, blatom i drugim supstancijama koje dolaze iz mora, oblikovani su kao turističke usluge i nude ih na turističkom tržištu.¹

Danas sve turističke talasoterapije pružaju slične usluge ili tretmane pod većom ili manjom kontrolom liječnika - specijalista: kineziterapija, bolovi u kičmi (prirođeni ili stečeni), tjelesna težina, teške noge, ljepota, nesаница, odvikavanje od pušenja, zdravstveno obrazovanje i dr. To su čovjekove svakodnevne slabosti i tegobe

¹ Njihove usluge - tretmane može djelomice plaćati socijalno osiguranje ako se sklope takvi ugovori.

kjih se želi riješiti ili ih olakšati. U vremenu koje posebno određuje u tu svrhu, on zadovoljava i druge turističke potrebe: razgledi, izleti, zabava i dr.

Za razvoj turističke talasoterapije potrebni su propisi kojima se određuju minimumi, vrste usluga i kategorije po čemu bi svaki korisnik mogao raspoznato o kakvoj se ponudi ili usluzi radi (Veyrier 115). Na donošenje propisa vrlo povoljno djeluju udruge koje prate razvoj, iskorištavanje i zaštitu voda te ističu prednosti njihova korištenja.

ZAKLJUČAK

Talasoterapije se na europskom tržištu tek u novijem razdoblju razvijaju kao segment zdravstvenog turizma na obalnim područjima sa specifičnom turističkom ponudom.

U Hrvatskoj se talasoterapije još nisu pojavile kao segment turističke ponude. Opatijska je talasoterapija najpoznatija u Hrvatskoj, a od početka se razvijala kao bolnica pa istraživanje njezinog razvoja metodama istraživanja turističke ponude i turističkog tržišta nije moguće.

U razvoju se opatijske Thalassoterapije vjerojatno ostvarilo mnogo dobrih rezultata i razvili mnogi stručnjaci, ali se oni nisu usmjeravali na oporavljanje čovjekova zdravlja kao turističke potrebe. Oni bi, međutim, mogli biti temelj razvoja turističke talasoterapije u Opatiji kao i u mnogim turističkim mjestima na obali gdje već postoje hoteli kao osnovna infrastruktura.

Razvoj turističkih talasoterapija mora imati određeno mjesto u strategiji razvoja hrvatskog turizma, u kojoj se određuju mjesta kao budući centri talasoterapija na Jadranskoj obali.

U tu svrhu potrebna su temeljita istraživanja potencijala a u određivanju politike razvoja potrebno je voditi računa o specifičnosti proizvoda koji se ne može razvijati u velikim objektima jer se u njima ne može stvarati pravi ugođaj za psihičku rekreaciju.

Međutim, tek se na temelju propisa o kategorijama i vrstama usluga može odrediti politika razvoja pojedinih turističkih mjesta i hotela s najpovoljnijim uvjetima koji će privući ulagače u razvoj talasoterapija.

LITERATURA

1. Alfier, Dragutin (1977) Pokušaj dijalektičkog objašnjenja
2. Augé, Patricke (1995) "Le tourisme Allemand" *Tourism de Santé, Cahiers Espaces*, 43
3. Bouyer, Christine (1995) "Thalassothérapie, Problematique et perspectives" *Tourism de Santé, Cahiers Espaces*, 43
4. Bridges, J.G. (1959) "A Short History of Tourism" *Travel and Tourism Encyclopaedia*, Travel World, London
5. Brunet, Christian (1995) "Thalassothérapie: la mer monte" *Tourism de Santé, Cahiers Espaces*, 43
6. Bruschi, Franco, Elisabetta Pagnini, Paula Pinzauti (1991) "Cultura Turistica" Ulrico Hoepli Editore S.p.A.
7. De Monbrison-Fouchere (1995) "Le tourisme de santé: définitions et problématique" *Tourism de Santé, Cahiers Espaces*, 43
8. Ebrard, Guy "Eléments pour une politique du thermalisme en France" *Tourisme de Santé, Les Cahiers Espaces*, 43
9. Goeldner, C. (1989) "39th Congress AIEST: English Workshop Summary" *Revue de Tourism*, 44 (4) 5-7
10. Hall, C. Michael (1992) "Adventures, Sport and Health Tourism", *Special Interest Tourism*, Belhaven Press, London
11. Kaspar, Claude (1976) "Le Tourisme, l'objet d'étude scientifique" *Revue de tourisme*, No. 4 (3-6)
12. Rouzade, Gérard (1995) "Le rayonnement de la thalassothérapie dans le monde" *Tourisme de Santé, Cahiers Espaces*, 43
13. Savoye, Gérard (1995) "L'hôtellerie thermale, évolution récente et perspective, *Tourism de Santé, Les Cahiers Espaces*, 43
14. Veyrier, Denis "Plaidoyer pour une classification des établissements de thalassothérapie" *Tourisme de Santé, Les Cahiers Espaces*, 43

Summary

THALASSOTHERAPY AND HEALTH TOURISM

Health tourism has been very little researched. Tourism literature, both foreign and Croatian, still does not offer a defined and widely accepted definition of health tourism. For this reason, hospitals (thalassotherapy, spas, etc.) receiving patients from distant regions for convalescence, are often included in health tourism.

The history of the development of mankind shows that the better he has lived, the more concern he has shown towards his health and the need to feel well. Mineral, sea and fresh water have held a special position in the recuperation of human health, especially thermal water, a fact well known from ancient times.

Thalassotherapy was established during the end of the last century, and from its very beginning held a health resort character. The discovery of positive health benefits of sea water for different illnesses, increased its medical offer, as well as the offer of treatments without sea water. Thalassotherapy developed in Croatia as hospitals. The move into developing 'tourism thalassotherapy' started with defining thalassotherapy in the tourism offer according to market demand. This paper endeavours to define at which market segment offer it can be directed and developed.

Key words: health tourism, thalassotherapy, thermal waters, balneologia, Croatian tourism offer.